

СЕКЦІЯ 5 РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.14

Бойко Є.О.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова***Міхенько В.А.***студент
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена комплексному дослідженню інституційних основ сталого розвитку регіонів України. Розкрито першочергові завдання регіональної політики сталого розвитку. Визначено заходи інституційного забезпечення стимулювання сталого розвитку регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, інституції, інституційне забезпечення, регіональна політика, регіональне управління, збалансований розвиток, державне управління, національна стратегія.

Бойко Е.А., Михенько В.А. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Статья посвящена комплексному исследованию институциональных основ устойчивого развития регионов Украины. Раскрыты первоочередные задачи региональной политики устойчивого развития. Определены меры институционального обеспечения стимулирования устойчивого развития региона.

Ключевые слова: устойчивое развитие, институты, институциональное обеспечение, региональная политика, региональное управление, устойчивое развитие, государственное управление, национальная стратегия.

Boiko E.A., Mikhenko V.A. INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT UKRAINE

The article is devoted to complex research of the institutional framework for sustainable development of the regions of Ukraine. Solved priorities of regional sustainable development policy. The measures of institutional incentives for sustainable development.

Keywords: sustainable development, institutions, institutional support, regional policy, regional management, sustainable development, public administration, national strategy.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиріч глобальні проблеми людства, його подальшого існування та розвитку обумовили концентрацію зусиль світової спільноти на вирішенні питань сталого розвитку. Практична реалізація визначених міжнародних зобов'язань обумовлює перш за все концептуальну регламентацію діяльності з досягнення сталого розвитку на державному та регіональному рівнях. Державним органам влади важливо виробити такі принципи та підходи до реформування, які б забезпечили динамічне зростання макроекономічних показників країни в цілому та кожного суб'єкта держави, прибуткову діяльність суб'єкта підприємств, покращення життєвого рівня населення та його соціальний захист, збереження природного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інституційні основи сталого розвитку регіонів України було розкрито у ряді досліджень, серед яких роботи Я. Генціяж, І. Іртишевої, Н. Костюченко, Г. Марушевського, А. Олейник, В. Трофимової, В. Химинець та ін. Проте, незважаючи на значні розробки у цьому напрямі, виникає потреба у більш детальному дослідженні механізмів впровадження інституційних основ сталого розвитку регіонів України.

Формування цілей статті. Метою статті є комплексне дослідження та механізмів впровадження інституційних основ сталого розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу досліджень. За останні роки в Україні склалася досить нераціональна структура використання природних ресурсів із-за неефективної господарської діяльності. Цьому

слугувало нагромадження за багато десятиріч структурних деформацій господарства, домінування природомістких галузей промисловості, ресурсо- та енергомістких технологій, переважне використання невідновлювальних природних ресурсів, сировинної орієнтації експорту, надмірної концентрації виробництва в окремих регіонах держави та недосконалі системи очистки та утилізації відходів в результаті виробництва.

Протягом останніх десятиріч світове співтовариство дедалі виразніше усвідомлює відповідальність за прогресуючу деградацію природного довкілля, виснаження природних ресурсів та екологічну небезпеку, яка загрожує всьому світу. Розбудова держави на основі сталого розвитку є метою постіндустріального суспільства.

Сталий розвиток регіону означає підвищення рівня подолання ним несприятливих соціальних, економічних і екологічних ризиків та тенденцій, із спроможністю регіону забезпечувати збалансований розвиток, саморегулювання, самовдосконалення із максимальним використанням внутрішніх, а також зовнішніх позитивних ресурсів для задоволення потреб населення регіону. Сталий розвиток регіону обумовлюється визначенням цілей соціального розвитку та виявленням умов щодо їх досягнення, при яких економічні цілі є похідними від соціальних цілей і є засобом забезпечення сталого розвитку в цілому [9].

Питання досягнення сталого розвитку є одним із ключових для України на сучасному етапі. Наша країна визнала нову модель розвитку суспільства і

ратифікувала основний документ Конференції у Ріо-де-Жанейро (1992 р.) «Порядок денний на XXI століття». Таким чином ми зобов'язалися впроваджувати принципи сталого розвитку, що передбачає збалансоване вирішення соціо-економічних завдань, проблем збереження сприятливого стану довкілля і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих потреб нинішнього і майбутніх поколінь [5].

Сталий розвиток і стратегія євроінтеграції. Зазначені питання є також принципово важливими в контексті політики євроінтеграції. Європейська модель еко-соціальної ринкової економіки є реалізацією концепції сталого розвитку і має стати стратегічним орієнтиром для України, оскільки була офіційно закріплена в ЄС у 2001 році прийняттям «Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу». В Плані дій Україна-ЄС, підписаному Комісією ЄС і Кабінетом Міністрів України у лютому 2005 року, сталий розвиток зазначається як важлива довгострокова мета, що деталізується в окремому пункті Плану. У ньому зазначається необхідність формування адміністративної структури та процедур для забезпечення стратегічного планування сталого розвитку в Україні за участі усіх зацікавлених сторін; розробки, прийняття та впровадження національної стратегії сталого розвитку; інтеграції відповідних принципів в секторальну політику в Україні, а саме у промислову, енергетичну, транспортну, аграрну та регіональну політику [2].

На превеликий жаль, маємо визнати, що цей пункт Плану дій був повністю провалений і зазначені в ньому завдання не були виконані.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

2. Обмеження, які існують у галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.

4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється [10].

Мета переходу суспільства до сталого економічного розвитку означає побудову принципово нової моделі економічного розвитку. Модель як один із важливіших інструментів наукового пізнання відображає умовний спрощений образ конструйованого суспільства відповідно до поставленої мети. Побудова суспільства сталого розвитку передбачає довготривалий послідовний процес, тоді як моделювання такого суспільства на основі методології дослідження економічних моделей можливо вже сьогодні [11].

Україна підтримує пропозицію 64-ї Щорічної конференції Департаменту громадської інформа-

ції ООН для неурядових організацій щодо надання Національним радам зі збалансованого розвитку до 2017 року функцій інструмента переходу до «зеленої економіки» та розроблення «дорожньої карти» національної «зеленої економіки» кожної країни – члена ООН.

Разом з тим для успішної реалізації політики збалансованого розвитку необхідною є взаємодія на регіональному та на місцевому рівні між державами. Щодо Регіонального рівня, то позитивним прикладом є Карпатська Конвенція. Щодо місцевого рівня, то тут важливим є напрацювання таких прозорих інструментів прийняття рішень, які дозволяли б швидко взаємодіяти на рівні громад прикордонних територій різних країн. З огляду на це, передача більшого обсягу повноважень місцевим органам врядування є цілком логічною [7].

Для більшості регіонів України однією із найважливіших причин низького рівня стимулювання сталого розвитку є недостатність інституційного забезпечення. Інститути сталого розвитку покликані координувати поведінку усіх суб'єктів згідно із завданнями та принципами забезпечення сталого соціо-еколого-економічного розвитку. Це сукупність неформальних правил та норм громадської поведінки і формально закріплених у нормах права механізмів, що забезпечують їх дотримання і структурують взаємодію у суспільстві згідно з принципами сталого розвитку.

За роки незалежності в Україні Верховна Рада прийняла низку правових актів та законів, спрямованих на поступовий перехід до сталого розвитку. Забезпечення переходу до сталого розвитку передбачає формування скоординованих дій у всіх сферах суспільного життя, відповідну переорієнтацію соціальних, екологічних та економічних інститутів держави, державне регулювання задля посилення зацікавленості громадян, юридичних осіб і соціальних груп у вирішенні завдань сталого розвитку. Державне управління процесом переходу до сталого розвитку передбачає розроблення системи програмних і прогностичних документів: Національної стратегії сталого розвитку України, прогнозів, основним компонентом яких будуть зміни природно-ресурсного потенціалу, довкілля та окремих екосистем у процесі господарської діяльності, а також програм галузевого, регіонального та державного рівнів.

На національному рівні ключовими політичними заходами, що здатні прискорити прогрес на шляху до сталого та відтворювального розвитку, є розроблення, прийняття та реалізація Національної стратегії збалансованого розвитку та відповідного плану дій. Що ж стосується регіональної політики у контексті сталого розвитку перш за все потрібно реалізувати наступні кроки:

- розроблення та впровадження регіональної політики, яка забезпечуватиме гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів, регулярний моніторинг її виконання, а також узгоджуватиметься зі стратегією збалансованого розвитку України;

- розроблення та реалізація стратегій збалансованого розвитку кожного регіону, які враховуватимуть його природно-ресурсний потенціал, ландшафт і клімат, демографічні тенденції, аналіз виробничих орієнтацій тощо;

- розроблення та реалізація регіональних програм збалансованого розвитку, найважливішими завданнями яких є:

- 1) забезпечення збалансованого розвитку відповідної території;

2) удосконалення структури господарського комплексу регіону;

3) стимулювання збалансованого використання територіальних ресурсів;

4) поліпшення функціонування соціальної та виробничої інфраструктури;

5) вирішення екологічних проблем;

6) послідовне зростання якості життя населення регіону;

– оптимізація співвідношення рівнів розвитку регіонів на основі врахування природних, ресурсних, історичних, соціокультурних чинників розвитку кожного з них;

– зміцнення горизонтальних зв'язків між регіонами через здійснення спільних соціально-економічних і екологічних програм, проведення міжрегіональних природоохоронних заходів, організацію спільних виробничих зв'язків для випуску продукції, товарообмін;

Під інституційним забезпеченням стимулювання сталого розвитку регіону слід вважати цілеспрямований систематичний вплив державних органів влади, спрямований на забезпечення високих соціальних, економічних та екологічних стандартів існування населення. Цей вплив полягає у використанні нормативно-правової бази та інформаційної бази, а також використовує програмно-технічні комплекси з управління даними [1].

Інституційні основи сталого розвитку необхідно здійснити в рамках адміністративної реформи, з метою впровадження державної політики сталого розвитку призначити відповідальних осіб з питань сталого розвитку у Міністерствах та інших органах центральної виконавчої влади, в органах виконавчої влади на обласному та місцевому рівні [3].

Першочерговим завданням регіональної політики сталого розвитку є забезпечення збалансованого розвитку регіонів та мегаполісів на основі збереження їхніх структурних регіональних особливостей, природно-ресурсного потенціалу, господарчо-екологічної ємності. Адміністративно-територіальний устрій має закріпити такий регіональний статус України, який би спирався на природно-історичні особливості регіону і унеможливив будь-які прояви порушення цілісності держави.

На регіональному рівні основною метою сталого розвитку є збалансований розвиток території в межах екологічного простору даного регіону, а також узгодження дій з розвитком інших регіонів України [4].

Досягненню цієї мети має бути підпорядкована регіональна політика, причому кожен регіон повинен розробляти і реалізовувати власну концепцію переходу на шлях сталого розвитку, яка має бути спрямована на:

– досягнення природно-господарської збалансованості у соціально-економічному розвитку регіонів;

– формування регіонального господарського механізму, що відповідає основним цілям сталого розвитку держави;

– врахування особливостей, притаманних кожному регіону, своєрідності природно-ресурсних, географічних, історичних, економічних, соціальних та інших умов.

Передбачається запровадження моніторингу сталого розвитку на державному та регіональному рівнях, основним завданням якого є підготовка та узагальнення інформації щодо індикаторів сталого розвитку.

Найбільшою проблемою реалізації природоохоронних програм є брак бюджетного фінансування. Програми передбачають більше заходів, ніж можуть

бути профінансовані з бюджетного природоохоронного фонду, в той час як альтернативні механізми фінансування не задіяні. Не здійснюється моніторинг і практично відсутня інформація щодо процесу реалізації й результативності усіх затверджених національних і загальнодержавних природоохоронних програм. На жаль, невирішеність і вимушена першочерговість чинників економічного зростання відсувають на другий план врахування принципів сталого розвитку у галузевій політиці й у законодавстві України. Україна є однією з небагатьох країн Європи, у якій відсутні такі важливі стратегічні документи, як Національна стратегія сталого розвитку та Національний план дій з охорони навколишнього середовища. Національна стратегія сталого розвитку України до цього часу не прийнята [6].

Ідеальне інституційне середовище регіонального управління сталим розвитком має відповідати наступним критеріям:

– бути демократичною, спрямованою на досягнення бажаних результатів;

– володіти достатньою силою впливу;

– бути досить простою для розуміння;

– використовувати систему соціально-психологічних мотивацій;

– бути адаптованою;

– стимулювати прогресивний розвиток.

Головна вимога, яка пред'являється до інститутів механізму управління регіоном в умовах його економічної самостійності, полягає в тому, що всі складові елементи механізму у сукупності повинні сприяти формуванню ринкової системи, що забезпечує зростання ефективності виробництва, збалансованості попиту та пропозиції, підвищення якості товарів і послуг [8].

Інституційне забезпечення стимулювання сталого розвитку регіону передбачає [12]:

– вибір політики стимулювання сталого розвитку регіону – вибір оптимального типу політики стимулювання сталого розвитку регіону відповідно до стану сталого розвитку, властивого даному регіону; вибір інституційних інструментів для реалізації політики стимулювання сталого розвитку регіону – формування набору інструментів стимулюючого характеру, що максимально ефективно сприятимуть досягненню сталого розвитку конкретному регіону;

– контроль за стимулюванням сталого розвитку регіону – відстеження проведення стимулюючих заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів України, державними та громадськими організаціями у межах країни та міжнародними установами; виявлення недоліків щодо застосування стимулюючих заходів на практиці;

– пропозиції щодо поліпшення проведення стимулювання сталого розвитку регіонів – рекомендації щодо поліпшення якості стимулювання сталого розвитку регіонів з боку всіх суб'єктів регіональних СЕЕ систем, спрямовані на зміну законодавства, конкретних дій виконавчих органів з метою досягнення сталого розвитку регіону.

Висновки. У контексті сталого розвитку інституційні перетворення регіонів України мають стимулюватися за допомогою трансформації податкової, бюджетної, інвестиційно-інноваційної політики ресурсо- і енергозбереження, впровадження екологічної техніки і технології. У цілому інституційні інструменти стимулювання сталого розвитку регіону спрямовані на залучення додаткових коштів до регіону для реалізації різноманітних програм та проектів у контексті досягнення сталого розвитку регіону, за-

безпечуючи при цьому потужну протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам регіону у соціальній, економічній та екологічній сферах. Особливу увагу при цьому потрібно приділяти вивченню ролі інновацій, складової управління, ефективній роботі всіх підприємств території, а також застосуванню соціальних гарантій та пільг для підвищення якості життя населення. Це дасть змогу не тільки реально оцінювати результативність і ефективність здійснення запропонованих заходів, а й вносити певні корективи до самої концепції і до механізмів та засобів їх упровадження. Для цього необхідно створити ефективні організаційно-управлінські структури, на які можна було б покласти відповідальність за виконання цього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Генціаж Я. Інституційні механізми регіонального розвитку України: шлях до майбутнього / Я. Генціаж, М. Гнидюк // Збірник наукових праць УАДУ. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 66-73.
2. Заєць І. Про інституційне забезпечення сталого розвитку України. Іван Заєць // Відповід. економіка. – 2010. – № 3. – С. 32-35.
3. Іртищева І.О., Крупіца І.В. Державне регулювання інституціональних змін / І.О. Іртищева, І.В. Крупіца // Наука в інформаційному просторі : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. – 10-11 жовтня 2013 р. : Дніпропетровськ. – С. 18-21.
4. Іртищева І.О., Обозна А.О. Державний сектор економіки як елемент інституціональних трансформацій: секторальний аспект / І.О. Іртищева, А.О. Обозна // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 4. – Харків, ХНАУ. – 2014. – С. 3-15.
5. Костюченко Н.М. Особливості інституційного забезпечення збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку країни / Н.М. Костюченко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск № 35(149). – Донецк, Доннту, 2008. – С. 36-47.
6. Марушевський Г.Б. Формування основних засад сталого розвитку України / Г.Б. Марушевський // Стратегія соціально-економічних перетворень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/Vlasyuk_mon/06-5.pdf.
7. Національна доповідь України про стан виконання положень «Порядку денного на XXI століття» за десятирічний період (заключний) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-ecopolit/Nacdpovid2012.doc>.
8. Олейник А.Н. Институциональная экономика / А.Н. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 245 с.
9. Поняття сталого розвитку. Критерії та принципи. Екологічна домінанта сталого розвитку / Конспект лекцій на тему «Екологічний менеджмент» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/ekologiya/ponyattya_stalogo_rozvitku_kriteriyi_printsipi_ekologichna_dominanta_stalogo_rozvitku.
10. Сталый розвиток / Вікіпедія. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.
11. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/search?q=інвестиційно-інноваційна+модель+розвитку+regionu&biw=1366&bih=667&source=lnms&sa>.
12. Химинець В.В. Інституційні основи сталого розвитку Карпатського регіону в контексті сільської економіки / В.В. Химинець // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 161-165.

УДК 622.24.05-004.4

Лютак І.З.

*доктор технічних наук,
професор кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

Сторож Я.Б.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

Броновський І.В.

*асистент кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*

АНАЛІЗ РІВНЯ ІННОВАЦІЙ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА У НАПРЯМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Проаналізовано сучасний стан готовності до здійснення підприємницької діяльності в українських університетах. За основу аналізу було взято структуру 5-ти українських університетів, включаючи Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (ІФНТУНГ). Готовність до здійснення підприємницької та інноваційної діяльності було проаналізовано на прикладі студентів ІТ-спеціальностей. Наведено результати опитувань. Результати роботи дозволяють у подальшому визначити шляхи реалізації стартапів серед студентів у межах університету.

Ключові слова: інновації, підприємництво, ІТ-студенти, навчання, університет.

Лютак И.З., Сторож Я.Б., Бронковский И.В. АНАЛИЗ УРОВНЯ ИННОВАЦИЙ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В НАПРАВЛЕНИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УКРАИНСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ

Проанализировано современное состояние готовности к осуществлению предпринимательской деятельности в украинских университетах. За основу анализа была взята структура 5-ти украинских университетов, включая Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа (ИФНТУНГ). Готовность к осуществлению предпринимательской и инновационной деятельности была проанализирована на примере студентов ИТ-специальностей. Приведены результаты опросов. Результаты работы позволяют в дальнейшем определить пути реализации стартапов среди студентов в рамках университета.

Ключевые слова: инновации, предпринимательство, ИТ-студенты, обучение, университет.